

УДК 330.341.12

Оксенюк К. І.

Луцький національний технічний університет

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглянуто стан інноваційного розвитку економіки України. Проаналізовано рівень інноваційної активності та джерела фінансування інноваційної діяльності вітчизняних підприємств. Виявлено основні перешкоди, що гальмують перехід України до інноваційної моделі розвитку.

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, інноваційна діяльність, джерела фінансування.

Постановка проблеми. В умовах посилення процесів глобалізації та міжнародної конкуренції забезпечення високого рівня інноваційної активності належить до числа головних державних пріоритетів внутрішньої політики країни. Виконання даного завдання можливе в разі реалізації інноваційної моделі розвитку економіки, що передбачає системне та послідовне впровадження сучасних досягнень наукової і науково-технічної діяльності, застосуванням передових організаційно-управлінських та виробничих систем для створення й реалізації на національних ринках наукоємних інновацій із використанням високих технологій у відповідних конкурентних середовищах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам й питанням інноваційного розвитку економіки присвячені праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, таких В. Александрової, Ю. Бажала, П. Беленького, В. Беренса, Г. Бірманна, В. Власової, О. Водачкової, В. Геєця, Л. Гітмана, А. Гойка, Н. Гончарової, М. Долішнього, Р. Іванух, С. Ільєнкової, Н. Краснокутської, Я. Крупки, О. Кузьміна, Б. Литвина, О. Лапка, А. Кутейникова, Д. Львова, Б. Патона, А. Персади, А. Пригожина, А. Савченка, А. Савчука, В. Терехова, Л. Федулової, П. Хавранека, М. Чумаченка, А. Чухна, С. Шмідта та ін. Більшість з них сходяться на думці, що саме від активності державної політики залежить інноваційний розвиток економіки. Л.І. Федулова вважає, що забезпечення економічного розвитку можливе лише у разі проведення активної інноваційної політики держави. Інноваційна діяльність може бути ефективною лише тоді, коли буде задіяний такий важливий фактор, як державне регулювання [1, с. 499].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження інноваційних процесів як складової економічного зростання зумовлене тим, що подальший економічний розвиток країни можливий лише на засадах інноваційності. Це передбачає врахування новітніх досягнень науково-технічного прогресу, підвищення наукового та технологічного рівня країни. Інновації нині стають основним засобом збільшення прибутку суб'єктів господарювання за рахунок задоволення ринкового попиту й зниження виробничих витрат порівняно з конкурентами.

Отже, розробка перспективних напрямів інноваційного розвитку економіки України в контексті трансформаційних перетворень потребує нагального вирішення.

Метою статті є дослідження сучасного стану, проблем інноваційного розвитку економіки та узагальнення отриманої інформації для розробки практичних рекомендацій.

Виклад основного матеріалу. Україна має високий природний, промисловий, технологічний і

науковий потенціал, однак детермінанти її конкурентних переваг ще не достатньо розвинені. Наслідком цього є низький рівень конкурентоспроможності вітчизняних товарів, особливо наукоємних виробів із високою доданою вартістю. Резерви зростання товарообороту із зовнішнім світовим ринком на старій структурній основі та цінній конкурентоспроможності фактично вичерпані. Місце України на світовому ринку в майбутньому залежатиме насамперед від того, наскільки ефективно розв'язуватиметься найближчими роками питання підвищення конкурентоспроможності її економіки на основі інновацій.

В економіці України домінують низькотехнологічні види економічної діяльності, які можна віднести до малонаукоємних: добувна і паливна – 0,8–1%; харчова, легка промисловість, агропромисловість – 1,2%. У цілому домінує відтворення виробництва 3-го технологічного укладу (гірнична металургія, залізничний транспорт, багатотоннажна неорганічна хімія та ін.). Відповідно майже 95% вітчизняної продукції належить до виробництв 3-го та 4-го технологічних укладів [2, с. 255].

Стан інноваційної діяльності в Україні більшість експертів-науковців визначають як кризовий і такий, що не відповідає сучасному рівню інноваційних процесів у країнах, для яких інноваційний розвиток є пріоритетним завданням економічної стратегії. Рівень інноваційної активності вітчизняних підприємств за 2000-2012 роки подано у табл. 1.

Таблиця 1
Інноваційна активність вітчизняних підприємств за роками

Рік	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями, %	Загальна сума витрат, млн. грн.
2000	18,0	1760,1
2001	16,5	1979,4
2002	18,0	3018,3
2003	15,1	3059,8
2004	13,7	4534,6
2005	11,9	5751,6
2006	11,2	6160,0
2007	14,2	10850,9
2008	13,0	11994,2
2009	12,8	7949,9
2010	13,8	8045,5
2011	16,2	14333,9
2012	17,4	11480,6

Структуру джерел фінансування інноваційної діяльності України за 2000-2012 роки відображено в таблиці 2.

Таблиця 2

Джерела фінансування інноваційної діяльності в Україні

Рік	Загальна сума витрат, млн. грн.	У тому числі за рахунок коштів, млн. грн.			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6

Згідно з даними табл. 2, протягом 2000-2012 років основним джерелом фінансування інноваційної діяльності в Україні були власні кошти підприємств, обсяг яких набрав максимального значення в докризовий 2007 рік і становив майже 8 млрд. грн. За статистичними даними, до 2012 року цей показник так і не повернувся до показника 2007 року. В той час як світова практика свідчить, що для фінансування інвестицій в інноваційну діяльність широко застосовуються саме позикові засоби, а не власні кошти підприємств. Обсяги іноземних інвестицій у 2011 році різко скоротилися. Як наслідок, обсяги фінансування інновацій за рахунок іноземних інвестицій зменшились в порівнянні з 2009 роком на 96,2%. В середньому на цей вид джерел припадало близько 3% від загальної суми. Держава у фінансуванні інноваційного розвитку протягом досліджуваного періоду була доволі пасивною, за рахунок держаних коштів фінансувалося лише 1-2% інноваційних процесів в економіці.

Варто відмітити, що вітчизняні науковці та органи державної влади розробили Проект «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів» (далі – Стратегія) із врахуванням ключових положень, закладених в проекті «Стратегії інноваційного розвитку України на 2009-2018 роки та на період до 2039 року». Ця Стратегія являє собою комплексну модель інноваційного розвитку України на основі чітко визначених стратегічних пріоритетів та ключових заходів. Головна мета Стратегії має конкретне кількісне визначення: забезпечити в зазначений термін (до 2020 р.) підвищення впливу інновацій на економічне зростання України в 1,5-2 рази порівняно з теперішнім часом. У Стратегії закладені такі основні пріоритети [3]:

- адаптація інноваційної системи України до умов глобалізації та підвищення її конкурентоспроможності;
- переорієнтація системи продукування інновацій на ринковий попит і споживача;
- створення привабливих умов для творців інновацій, стимулювання інноваційної активності підприємництва;
- системний підхід в управлінні інноваційним розвитком, інформатизація суспільства.

До ключових проблем у формуванні й реалізації державної інноваційної політики в Україні належать [4, с. 24]:

- недостатня якість бізнес-середовища, збереження нерозвиненості умов для справедливої кон-

курентції на ринках, а також за одержання державної підтримки;

- збереження значних бар'єрів для поширення в економіці нових технологій, обумовлених відсутністю державної технологічної політики й неефективним галузевим регулюванням, включаючи процедури сертифікації, митне і податкове адміністрування;

- недостатність зусиль регіональної й місцевої влади щодо поліпшення умов для інноваційної діяльності;

- взаємодія бізнесу й держави у формуванні й реалізації інноваційної політики поки що не має регулярного характеру, не забезпечує збалансованого вираження інтересів різних інноваційно-активних підприємств, особливо в нових секторах, що формуються;

- недостатня ефективність інструментів державної підтримки інновацій: обмежена гнучкість, нерозвиненість механізмів розподілу ризиків між державою й бізнесом, слабка орієнтованість на стимулювання зв'язків між різними учасниками інноваційних процесів на формування й розвитку науково-виробничих та технологічних партнерств.

Для того, щоб подолати проблеми, які гальмують розвиток інноваційної політики, – потрібно враховувати найбільш сприятливі інструменти, які впливають на розвиток інноваційної діяльності. Серед цих інструментів є наука, освіта, підприємництво, механізми фінансування інновацій, механізми захисту відносин інтелектуальної власності. Завдяки комплексу інструментів можливе формування сучасної національної інноваційної системи.

Перспективним напрямом діяльності є формування регіональних інноваційних кластерів – комплексів підприємств (промислових компаній, дослідницьких центрів, наукових установ), органів державного управління, громадських організацій на базі територіальної концентрації мереж спеціалізованих постачальників, основних виробників і споживачів, пов'язаних технологічним ланцюжком.

Регіональні інноваційні процеси значною мірою визначатимуть перспективи соціально-економічного розвитку України, забезпечення її міжнародної конкурентоспроможності в нових умовах високої динамічної світової економіки.

Здійснення цілеспрямованих структурно-функціональних змін в економіці має привести до кар-

динальної зміни ситуації в усіх видах економічної діяльності і тим самим до збільшення частки інноваційного фактора в прирості ВВП.

Висновки і пропозиції. Отже, в Україні на зріла потреба перегляду методологічних підходів розвитку інноваційної діяльності, розробки нових принципів і механізмів інноваційного розвитку економіки відповідно до реальних умов.

Для досягнення інноваційного розвитку економіки потрібна взаємозалежна, керована державою система, яка здатна зробити інновації вигідними, зручними і мінімально ризикованими для довгострокового вкладення капіталу. Створення такої системи вимагає впровадження економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності з

врахуванням взаємних інтересів учасників інноваційного проекту, суміщення кількох сфер економіки (фондового ринку, системи бухгалтерського обліку й оподаткування, ринку, лізингу, регулювання гарантій, компенсацій тощо).

Забезпечення рівня конкурентоспроможності вітчизняних наукових досліджень на внутрішньому і міжнародному ринках повинно стати основним напрямком сучасної політики держави у сфері активізації інноваційної діяльності, що сприятиме підвищенню ефективності виробництва. Саме від цього нині найбільшою мірою залежать можливості реалізації інноваційних процесів і забезпечення високої ефективності національної економіки.

Список літератури:

1. Федуллова Л.І. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика [текст] / Л.І. Федуллова. – Монографія. – К. : Основа, 2005. – 552 с.
2. Арутюнян С.С. Інноваційна складова нової моделі економічного розвитку України у посткризовий період / С.С. Арутюнян, Р.Р. Арутюнян // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 691. – С. 253-257.
3. Проект «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.pir.dp.ua/uploads/StrategizInnovRazvitiyaUkr.doc.
4. Федуллова Л. Концептуальні моделі інноваційної стратегії України / Л. Федуллова // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – С. 87-100.

Оксенюк Е. И.

Луцкий национальный технический университет

ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Резюме

В статье рассмотрено состояние инновационного развития экономики Украины. Проанализирован уровень инновационной активности и источника финансирования инновационной деятельности отечественных предприятий. Обнаружены основные препятствия, которые тормозят переход Украины к инновационной модели развития.

Ключевые слова: инновация, инновационное развитие, инновационная деятельность, источники финансирования.

Oksenyuk K. I.

Lutsk National Technical University

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ECONOMY OF UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS

Summary

The article reviews the state of innovation development of the economy of Ukraine. The level of innovation activity and funding innovation of domestic enterprises is analysed. The basic obstacles that hinder Ukraine's transition to an innovative model of development.

Key words: innovation, innovative development, innovative activity, sourcings.